

378(082)
Ф 79

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА
ФУНДАЦІЯ ім. ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ
МІСЬКИЙ ТА ЖОВТНЕВИЙ РАЙОННИЙ ВІДДІЛ
НАРОДНОЇ ОСВІТИ м. КРИВОГО РОГУ

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА
УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції)

частина II

КИЇВ—КРИВИЙ РІГ

1996 р.

Для подолання комплексу неповноцінності, для національного відродження народу поряд з проміжною науковою і просвітницькою роботою, виданням історичних і популярних творів, серійним виданням художніх творів з історії України, важливим завданням мусить стати «виховання нової генерації носіїв національного духу і національної еліти, за висловом Д. Донцова (1, с. 35) «провідної верстви». Саме еліта є носієм національної ідеї і фактором, цементуючим націю. Кого ж можна віднести до національної еліти? Насамперед — це так званий «правлячий» (управлінський) клас; по-друге, це наукова і творча інтелігенція, представники тих прошарків, які у своїй діяльності піднімаються до широких загальнонаціональних ідей. Д. Донцов зупиняється на психологічній характеристиці «провідної верстви» народу, в якій втілюється дух, оживляючий суспільство. Греки і римляни, як відмічає Д. Донцов, розрізняли три прикмети керуючої «верстви»: благородність, мужність і розум.

Тому, коли ми говоримо про українське національне відродження, то перш за все, маємо на увазі зростання національної духовності, національної свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донцов Д. Дух нашої давнини. — Дрогобич: Відродження, 1991. — С. 135—238.
2. Липа Ю. Призначення України. — Львів: Просвіта, 1992. — С. 270.
3. Павленко В. Н., Таглин С. А. Введение в этническую психологию. — Харьков: ХГУ, 1992. — С. 108.
4. Програма комплексної соціально-економічної реформи України / Розбудова держави. — № 4. — 1993. — С. 25—26.
5. Українська душа. — К.: Фенікс, 1992. — С. 25—26.

М. П. ТРОФАНОВА

ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ Й САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦІПЛІН

Система вищої освіти — це одна з основних форм соціалізації особистості. Як зазначено в Державній національній програмі «Освіта» (К., 1992. — С. 16) вона забезпечує фундаментальну, загальнокультурну, практичну підготовку фахівців, формування інтелектуального потенціала

лу нації як найвищої цінності суспільства.

У зв'язку з цим принципово важливим завданням вищої педагогічної школи є підготовка висококваліфікованих кадрів — майбутніх учителів, які б трансформували в собі високі ідеї вирошення за висловом ак. Стельмаховича М. Г., людської особистості як соціального індивіда, що поєднує в собі риси національного, загальнолюдського, суспільнозна-чучого.

Відомо, що формування особистості, її свідомості і самосвідомості не завершується в шкільний період, воно проходить в післяшкільний період — вузівський період навчання. Це складне суспільне явище, яке вивчається в різних галузях науки. Філософські словники дають визначення **свідомості як способу відношення до світу** через суспільно вироблену **систему знань**, закріплених у мові у всіх її смислах і значеннях.

Самосвідомість — це вищий ступінь свідомості, це усвідомлення людиною самої себе, своїх здібностей, якостей, думок, почуттів, інтересів, дій, місця й ролі в природі і суспільстві.

В Концепції національного виховання, схваленій Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти 30 червня 1994 р., її автори найважливішою рисою особистості вважають сформованість **національної свідомості**. Вона передбачає засвоєння молоддю своєї етнічної спільності, відчуття національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю, свій народ.

Сформованість національної самосвідомості — це втілення в життя головної мети національного виховання: передати молодому поколінню свій соціальний досвід, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, національного світогляду.

Виховання національно-свідомої особистості студента педагогічного вузу вимагає від нього глибоких знань історії, культури українського народу, невичерпних джерел народної мудрості.

Формування ринкових стосунків, комерціалізації відносин, падіння авторитету освіти, науки негативно позначились на духовно-інтелектуальному потенціалі Української держави, привело до національного нігілізму, втрати моральних і загальнолюдських цінностей.

Тому зростає соціальне замовлення на людей особистіс-

ного типу, талановитих організаторів освіти, новаторів здатних відновити авторитет знань, науки, культури, відродити авторитет Учителя, який є активним чинником інтелектуально-духовного становлення учнів, активним і діяльним учасником формування українського «Я».

До актуальних проблем підготовки національно-свідомих учительських кадрів належать теоретична наукова розробка змісту формування національної свідомості і самосвідомості майбутніх учителів, пошуки ефективних і результативних методик формування цих складних почуттів. Важливими умовами їх розв'язання є запровадження нового чи поновленого змісту навчальних дисциплін, зокрема педагогічних, їх міждисциплінарна інтеграція, утвердження єдиного критерію суспільно-мовленнєвої практики, Закону про українську мову як державну мову України; критичне переосмислення і теоретичне узагальнення досвіду роботи, нагородженого в педагогічних вузах України з національного виховання, громадянського становлення студентської молоді.

Саме система вітчизняних педагогічних дисциплін, курсів (народна педагогіка, педагогіка національної школи України, етнопедагогіка) включає в себе розмаїття форм, методів, засобів для формування національної свідомості, самосвідомості, виховання загальнолюдських і національних моральних цінностей.

Процес удосконалення виховання і підготовки національно-свідомих майбутніх учителів буде ефективним і результативним тоді, коли він при оптимально вибраних педагогічних умовах внесе суттєві зміни в якість.

Нами пропонується діагностика формування національної свідомості і самосвідомості студентів у процесі вивчення педагогічних дисциплін за такою структурою:

1. Компоненти виховного процесу:

Знання — переконання — діяльність.

2. Критерії сформованості національної свідомості і самосвідомості:

— Ступінь оволодіння студентами змістом класичних і народних, філософських, психологічних, педагогічних категорій і понять форм національної свідомості і самосвідомості, національного способу мислення, характеру народу.

— Знання рідної мови, культурно-історичної спадщини, народних традицій, особливостей національного характеру нашої держави; інтерес до історії і культури інших народів, що проживають в Україні.

— Національна сформованість: ідеали, принципи, потреби; власна гідність, совість, справедливість, культура

поведінки, повага до батьків, людей, почуття патріотизму, пройняте ідеєю незалежної України.

— Відношення до національних цінностей, національної символіки Української держави, рідної мови як головного чинника формування національної свідомості. Розуміння місця й ролі національної спадщини, її етнічної специфіки.

— Відношення до розуміння соціальної значимості учительської праці, ролі вчителя у відродженні національної освіти і культури; до перспективи працювати за спеціальністю в умовах ринкових відносин.

— Досягнення у навчальній, науковій, суспільно-корисній діяльності; пізнавальна, громадська активність.

— Готовність свідомо служити інтересам Української держави. Уміння на практиці будувати навчально-виховний процес по формуванню в молодших школярів національної свідомості і самосвідомості, почуття патріотизму.

3. Методи виміру:

— Метод масового опитування (анкетування, бесіди, інтерв'ю, твори).

— Метод узагальнених незалежних характеристик, академічна атестація.

— Спостереження, самооцінка, створення спеціальних ситуацій.

— Академічна атестація, самооцінка, соціометричні методи оцінка компетентних осіб.

Використовуючи соціальнозначимі характеристики національної свідомості особи (осмислене засвоєння змісту найважливіших категорійних понять суті процесу формування національної свідомості; погляди, переконання, ідеали, уміння). У навчальній діяльності і в майбутній педагогічній праці, ми матимемо можливість планування, моделювати процес формування національної свідомості і самосвідомості студентської молоді.

М. М. БАРАХТЯН,

УДПУ ім. М. Драгоманова

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІ І РОБОТИ ШКІЛЬНОГО ТЕАТРАЛЬНОГО КОЛЕКТИВУ

У зв'язку з великими змінами і перетвореннями, які відбуваються в нашому суспільстві, з посиленням впливу засобів масової інформації на розвиток шкільної молоді особливо гостро постає питання про посилення ролі організації